فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۴۲ - ۱۲۱

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۸۰۲۰۶

مؤلفه‌های قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت های آن در عرصه بین الملل از دید کارشناسان

رسول افضلی[۱]
دانشیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران
یاشار ذکی[۲]
استادیار گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران
محمدحسین دشتی[۳]
کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۳۰ **تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۸**

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

مؤلفه‌هایی مانند قدرت نرم به‌عنوان بخش اجتناب‌ناپذیر از فرایند امنیت‌سازی تمامی کشورها در حوزهٔ سیاست بین‌الملل محسوب می‌شود و زیرساخت‌های لازم برای تولید امنیت نرم را به‌وجود می‌آورد. این پژوهش با هدف شناسایی ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و استفاده از فرصت‌های ایجادشدهٔ ناشی از آن به منظور نقش‌آفرینی مؤثر در روابط بین‌الملل انجام شده است. مطالعه منابع معتبر، بررسی تحقیقات پیشین و استفاده از نظرات کارشناسی براساس روش توصیفی و پیمایشی از جمله گام‌های اجرای این پژوهش بود. در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی و نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. جامعهٔ آماری تحقیق حاضر را ۴۰ نفر از اساتید و صاحب‌نظران دانشگاه‌های تهران تشکیل می‌دهند. شاخص‌های قابل احصا برای قدرت نرم، شانزده مورد تعیین شد که با بررسی میزان اثرگذاری‌شان بر قدرت ملی جمهوری اسلامی مشخص شد. در بُعد فرهنگی، موقعیّت فرهنگی ایران به لحاظ تاریخ و تمدن کهن و چندین هزارساله؛ در بُعد اقتصادی، مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص و در بُعد سیاسی، وحدت و اعتماد ملی بالاترین ضریب اثر را در قدرت ملی دارند. از نتایج و فرصت‌های ایجادشده می‌توان به بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی، افزایش قدرت ملی، ارائهٔ تصویر مثبت از انقلاب اسلامی در ذهن ملت‌های دیگر، برقراری وفاق، اقتدار و ارتقای ضریب امنیت ملی از طریق مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف، افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی در منطقه و جهان، بازتولید اندیشهٔ مقاومت به‌ویژه در بین ملت‌های منطقه و ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی اشاره کرد که در نهایت، مشخص شد که فرصت‌های ایجادشده از قدرت نرم باعث تحکیم و ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران شده است.

واژه‌های کلیدی: قدرت، قدرت ملی، قدرت نرم، روابط بین‌الملل، امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران.

1. rafzali@ut.ac.ir
2. yzaki@ut.ac.ir
3. dashti95mohammadhossein@gmail.com

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

مقدمه

قدرت همواره به مثابهٔ مهم‌ترین ابزار دستیابی به اهداف مورد توجه دولتمردان بوده و هست. عده‌ای بر این باورند که قدرت توانایی و ظرفیّت انجام کارهاست (گالبرایت، ۱۳۷۱: ۸). به نظر گروهی دیگر قدرت توانایی کسب نتایج دلخواه است (Spykman, 1942: 11). دستهٔ سوّم هم می‌گویند قدرت تأثیرگذاری بر رفتار دیگران است (جاکوهالس، ۱۳۷۳). دستیابی به قدرت، دلیل اصلی رقابت‌ها، کشمکش‌ها، نزاع‌ها و نیز شکل‌گیری دسته-بندی‌ها و پیمان‌های دو یا چندجانبهٔ منطقه‌ای و بین‌المللی است که بر همین اساس نظم اجتماعی و روابط کشورها و انسان‌ها نیز شکل می‌گیرد. قدرت توانایی یک بازیگر را در استفاده از منابع و امکانات در جهت تأثیرگذاری بر رویدادهای بین‌المللی به نفع خود نشان می‌دهد. از این‌رو، برخی قدرت را کلیدی‌ترین مؤلفهٔ تعیین‌کنندهٔ مناسبات و جایگاه کشورها در عرصهٔ روابط بین‌الملل می‌دانند (انعامی علمداری، ۱۳۸۷: ۲۹).

منافع ملی را می‌توان به مثابهٔ خطوط راهنما و نشان‌دهندهٔ تمایلات و خواسته‌های دولت در عرصهٔ روابط بین‌الملل دانست. دولت‌ها تلاش می‌کنند از راه همکاری، رقابت و منازعه نسبت به تعقیب و تحصیل منافع خویش توفیق یابند، اما واضح است که منافع ملی به خودی خود و در خلأ حاصل نمی‌شود؛ بلکه لازمهٔ دستیابی به آن، برخورداری دولت‌ها از قدرت ملی در یک حد قابل قبول است (حجازی، ۱۳۸۷: ٤). ملت‌ها خواست‌ها، آرمان‌ها و منافع متعدّدی دارند که برآورده شدن آنها تابعی از سطح و چگونگی قدرت ملی به‌ویژه در مقایسه با سایر کشورهاست. اگر کشوری از قدرت ملی بالایی برخوردار باشد، می‌تواند خواسته‌های خود را بدون مانع تأمین کند. می‌توان گفت بین قدرت ملی یک کشور و میزان نقش‌آفرینی آن کشور در روابط بین‌الملل رابطهٔ مستقیمی وجود دارد (زرقانی، ۱۳۸۸: ۱۱۱). به‌عبارت دیگر، هر اندازه کشوری بتواند قدرت خویش را فزون‌تر کند، می‌تواند بقا و امنیت خویش را بیشتر تضمین کرده و از سوی دیگر بیش از پیش اهدف خود را جامهٔ عمل بپوشاند.

در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی کشورها با انحاء مختلف سعی دارند بر کشورها و جوامع دیگر نفوذ و اثر داشته باشند. چون عمل اثرگذاری بر رفتار دیگر جوامع یکی از موضوعات کلیدی در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی است (التیامی نیا، ۱۳۹۵: ۱۷٤). در این راستا، قدرت نرم می‌تواند به تقویت وجهه و اعتبار ایران منجر شود و تعامل جهانی ایران را

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

افزایش دهد و فرصت‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بهتری را به دست آورد (همان: ۱۷۵)

مؤلفه‌هایی مانند قدرت نرم به‌عنوان بخش اجتناب‌ناپذیر از فرایند امنیت‌سازی تمامی کشورها در حوزهٔ سیاست بین‌الملل محسوب می‌شود. به‌عبارت دیگر، می‌توان بر این امر تأکید داشت که امنیت‌سازی برای کشورهای انقلابی کاری دشوار، پرمخاطره و پرهزینه‌ای خواهد بود. زمانی که انقلاب اسلامی به پیروزی رسید، شاهد ظهور نشانه‌های مختلفی از تهدیدهای امنیت ملی بوده‌ایم. برای مقابله با چنین شرایطی، کشورها نیازمند شکل جدیدی از گفتمان امنیتی بوده تا بتوانند با تهدیدهای فراروی خود مقابله کنند (متقی، ۱۳۹۰: ۱۰۳). در این میان، منابع، روش‌ها و ابزار قدرت نرم از طریق فرایند ایجاد و افزایش همبستگی، انسجام، اعتماد و مشارکت ملی و همچنین تقویت و افزایش درجهٔ مشروعیت و کارآمدی حکومت و ثبات سیاسی، نقش محوری در ارتقای امنیت ملی برعهده دارند.

نظر به اهمیت و جایگاه قدرت نرم در قدرت ملی، امنیت ملی و عرصه بین‌المللی، این پژوهش ضمن شناسایی شاخص‌های قابل احصای قدرت نرم، به‌دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است که وضعیت هر یک از این شاخص‌ها در نظام جمهوری اسلامی ایران از حیث اثرگذاری بر قدرت ملی چگونه است؟ و قدرت نرم چه فرصت‌های جدیدی در کشور ایران ایجاد کرده است؟

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

طرح مسئله

یکی از شاخص‌های قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران را می‌توان بهره‌گیری از قدرت نرم دانست. قدرت نرم زیرساخت‌های لازم را برای تولید امنیت نرم به‌وجود می‌آورد. این الگو، بیشترین تهدیدهای امنیتی را برای جهان غرب ایجاد خواهد کرد؛ زیرا ماهیّت کم‌شدّت داشته، اما از گسترهٔ فراگیری برخوردار است. به هر میزان که قدرت‌سازی، ماهیّت مرحله‌ای و کم‌شدتی داشته باشد، طبیعی است که نتایج تأثیرگذار فراگیرتری را به‌وجود خواهد آورد (افتخاری، ۱۳۸۷: ٥٦). این رویکرد در نگرش امنیتی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در ارتباط با صدور انقلاب مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد (متقی، ۱۳۹۰: ۱۰۲). اینکه ایران به لحاظ موقعیّت ژئواستراتژیک و برخورداری از منابع عظیم طبیعی و معدنی در جایگاه خاصّی قرار دارد، بر همگان آشکار است، اما نکتهٔ قابل توجّه این است که ایران منبع عظیمی از قدرت نرم

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

را همواره دارا بوده که شاید بتوان گفت استفاده از آن در وضعیت و موقعیّت کنونی، اهمیتی انکارناپذیر دارد. فرهنگ غنی، تمدّن چند هزارساله، جاذبه‌های تاریخی و گردشگری، محیط زیستی، اقتدار عظیم ناشی از نیروی انسانی، ادبیّات لبریز از شعرا و شاهکارهای جهانی، سهم قابل توجّه در توسعهٔ علم بشری، هنرمندی بی‌پایان در بسیاری از عرصه‌های هنری، زیبایی‌ها و عمقِ عمیق باورها و دلبستگی‌های مذهبی و ده‌ها و صدها مثال دیگر، کرانه‌ای بی‌پایان از منابع قدرت نرم را در مقابل چشمان ما قرار می‌دهد که از طریق سیاست‌گذاری و مدیریت هوشمندانهٔ آنها می‌توان به سهولت، نه تنها به زدایش چهرهٔ نامناسبی که دشمنان و رقبای ایران از آن در نزد افکار عمومی جهانی ساخته و پرداخته‌اند، دست زد؛ بلکه می‌توان در کنار تحکیم اقتدار و امنیت در داخل کشور، منبعی پایان‌ناپذیر نیز در پهنهٔ سیاست‌ها و تعاملات خارجی جمهوری اسلامی ایران اضافه کرد تا از طریق آن، اهداف مدّ نظر ج.ا.ا. کاربرد و امکان تحقق بیشتری پیدا نماید.

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

سال هشتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷

مبانی نظری: قدرت نرم

قدرت به معنای توانایی تأثیرگذاری بر رفتار دیگران به منظور رسیدن به نتایج دلخواه است. برای تحت تأثیر قرار دادن رفتار دیگران چندین راه وجود دارد. می‌توان آنها را با تهدید یا اعمال قوّهٔ قهریّه مجبور به انجام کاری کرد؛ می‌توان با کاربرد منابع اقتصادی دیگران را وادار به تبعیّت کرد یا اینکه با بهره‌گیری از مؤلفه‌های نرم‌افزاری قدرت آنها را جذب و با خود همراه کرد (Nye, 2004). ابعاد نرم‌افزاری قدرت یا نرم‌افزارگرایی، اصطلاحی است که از دیدگاه جوزف نای[1] نظریّه‌پرداز آمریکایی در زمینهٔ ضرورت بهره‌گیری ایالات متحده از منابع قدرت نرم گرفته شده است. مفهوم قدرت نرم را می‌توان در آثار هانس جی مورگنتا[2]، کلوس کنور[3] و رای کلاین[4] پیگیری کرد (Gill & Huang, 2006).

میشل فوکو، اندیشمند فرانسوی معتقد است در قدرت نرم، روی ذهنیّت‌ها سرمایه‌گذاری می‌شود. در این نوع قدرت، از جذابیّت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و از الزام به همکاری

1. Joseph S. Nye
2. Hans J. Morgenthau
3. Klaus Knorr
4. Ray Cline

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

در راستای رسیدن به خواست‌ها بهره‌گیری می‌شود. اگر بازیگری موفق شود قدرت خود را در نگاه دیگران مشروع جلوه دهد و نهادهایی تأسیس کند که دیگران علایق خود را براساس ضوابط آن نهادها هماهنگ کنند، دیگر نیازی نیست تا بازیگر مسلّط به شیوهٔ سنّتی عمل کند و برای تحقّق خواست خود از نیروی نظامی یا تهدیدات خشن استفاده کند. اگر فرهنگ و ایدئولوژی بازیگر مسلّط جذابیّت داشته باشد، دیگران با شوق و سرعت وصف‌ناشدنی در راستای مورد نظر قدرت مسلّط حرکت و حتی فکر خواهند کرد (گروه مطالعات امنیتی، ۱۳۸۷: ٤٤).

موضوع‌هایی مانند ایدئولوژی، رهبری، روحیّهٔ ملی، مشروعیّت سیاسی، فرهنگ، نفوذ جهانی، ارزش‌ها، نوع حکومت، نوع ارتباط حکومت، استعدادهای علمی، اخلاق اجتماعی، اطلاعات و آگاهی‌ها، خود رهبری و روحیهٔ ملی در زمرهٔ نشانه‌های قدرت نرم کشورها در رفتار منطقه‌ای و بین‌المللی محسوب می‌شود. افزون بر این، برخی عوامل سیاسی از جمله ثبات سیاسی، نوع رژیم، اعتبار ملی و رهبری از مؤلفه‌های اصلی قدرت نرم به شمار می‌آیند (ترابی، ۱۳۸۹: ۳۷). در بررسی شاخص‌های قدرت نرم از منظری دیگر می‌توان به ارکان قدرت نرم توجه داشت. این فرایند دارای سه رکن اصلی و مهم است:

۱. باورها و ارزش‌ها: باورها عبارت‌اند از ایمان و اعتقادی که نسبت به وجهی از واقعیت وجود دارد که آن حقیقتی آزموده شده و دانسته تلقی می‌شود. افراد براساس باورهای خود، ترجیح‌شان را متناسب با ارزش‌های خویش، نظم و نظام می‌بخشند. ایستارها یا باورها که از ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای اجتماعی و از بسترهای ویژه تاریخی، اجتماعی، اقلیمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی ناشی می‌شوند، جوهرهٔ قدرت نرم را تشکیل می‌دهند.

۲. اعتماد: اعتماد که جان‌مایهٔ سرمایه اجتماعی است، یکی دیگر از ارکان قدرت را تشکیل می‌دهد. اعتماد اجتماعی بر انتظارات، تعهّدات اکتسابی و تأییدشده به لحاظ اجتماعی دلالت دارد که افراد به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند. اول «اعتماد عمومی» که ناظر به کلیّت جامعه است. اعتماد عمومی آمادگی بالقوهٔ شهروندان برای همکاری با یکدیگر و نیز آمادگی آنها را برای وارد شدن در کوشش‌های مدنی را نشان می‌دهد. دوم «اعتماد دانش‌پایه» که می‌تواند در هر جامعه‌ای وجود داشته باشد و مبنای آن دانش است و سوم «اعتماد ویژه» که به وجود اعتماد بین عدهٔ قلیلی از افراد اشاره دارد.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

۳. اعتبار: ضلع دیگر قدرت نرم، اعتبار است. اعتبار همواره مدّ نظر قدرت‌ها بوده است و از این‌رو، اندیشمندان روابط بین‌الملل آن را به‌عنوان یک منبع مستقل قدرت به شمار می‌آورند. البته اعتبار ناشی از عوامل مختلفی از جمله حُسن انجام وظایف و کارآمدی و جز اینهاست. نای در این خصوص می‌گوید: اعتبار یک منشأ تعیین‌کننده و یک عنصر بااهمیت قدرت نرم محسوب می‌شود. از نظر وی شهرت یا اعتبار اهمیت بیشتری حتی نسبت به گذشته پیدا کرده است. مبارزات سیاسی بر سر ایجاد و از بین بردن اعتبار رخ می‌دهند. دولت‌ها نه تنها با دیگر دولت‌ها بر سر اعتبار به رقابت می‌پردازند؛ بلکه این کار را با بهره‌گیری از گسترهٔ وسیعی از بدیل‌های مختلف شامل رسانه‌های خبری، شرکت‌ها، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های بین‌المللی و مجامع علمی انجام می‌دهند (متقی، ۱۳۹۰: ۱۰۸).

قدرت نرم به‌عنوان یک نظریهٔ منسجم برای اولین‌بار توسط جوزف ساموئل نای مطرح شد و به همین دلیل از وی به عنوان مبدع قدرت نرم در جهان یاد می‌شود. وی مفهوم قدرت نرم را برای نخستین‌بار در مقاله‌ای با عنوان «گمراه‌کنندگی استعاره انحطاط» در نشریه آتلانتیک مطرح کرد (نای، ۱۹۹۰). نای در آثار دیگر خود با عنوان لزوم رهبری: طبیعت متغیر قدرت آمریکا (۱۹۹۰)، قدرت نرم: ابزارهایی برای توفیق در سیاست جهانی (۱۳۸۷)، قدرت نرم و آموزش عالی آمریکا (۲۰۰۸)، رهبری و قدرت هوشمند (۱۳۸۷) و آینده قدرت (۱۳۹۰)، به تفصیل به بررسی نظریه قدرت نرم می‌پردازد. وی در کتاب آینده قدرت، قدرت اقتصادی ناشی از قدرت بازارها را جزء وجود ساختاری دانسته که سهم فراوانی در قدرت نرم دارد. نای هرچند در آثار اولیهٔ خود انواع قدرت را در عصر جهانی شدن اطلاعات شامل سه قدرت نظامی و اقتصادی و نرم می‌داند و قدرت را دارای دو لایهٔ سخت و نرم دانسته و قدرت اقتصادی را همانند قدرت نظامی، جزء قدرت سخت به شمار می‌آورد اما در آثار بعدی خود، منابع اقتصادی را جزء یکی از منابع قدرت نرم محسوب می‌کند و معتقد است: منابع اقتصادی هم می‌تواند رفتار نرم و هم رفتار قدرت سخت تولید کند (نای ۱۳۸۹: ۳۲). وی همچنین در مقاله‌ای با عنوان «دوباره فکر کنید: قدرت نرم»، تأکید می‌کند که قدرت نرم دارای مفهوم محدود و گسترده است. در مفهوم گسترده، قدرت نرم مترادف با قدرت غیرنظامی است و شامل هر دو قدرت فرهنگی و اقتصادی می‌شود و تنها در مفهوم محدود، قدرت نرم شامل قدرت فرهنگی است که آن را نیز در سخنرانی خود با عنوان «قدرت نرم و دیپلماسی عمومی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

در قرن ۲۱» در شورای پارلمانی بریتانیا در تاریخ ۲۰ ژانویه ۲۰۱۰م مورد انتقاد قرار داده و اعلام می‌کند: «قدرت نرم]صرفاً[مترادف با فرهنگ نیست». بنابراین، وی به تدریج به دلیل اثرگذاری بیشتر مسائل اقتصادی در جذب و اقناع دیگران، دیدگاه خود را در مورد قدرت نرم و قدرت اقتصادی تعدیل می‌کند. این امر به خصوص در کتاب آینده قدرت بیشتر نمایان است. به طوری که وی در این کتاب در فصلی جداگانه به بحث قدرت اقتصادی پرداخته و قدرت اقتصادی را یکی از مهم‌ترین ابزارها در جعبه ابزار سیاست های قدرت نرم می‌داند (نای، ۱۳۹۰: ۱۳٦) و به مؤلفه‌ها و منابع اقتصادی از قبیل وابستگی متقابل اقتصادی، منابع طبیعی، نفت و گاز (انرژی) و تحریم‌های مثبت و منفی اشاره می‌کند (سیف و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۵). نای تعریف‌های مختلفی از قدرت نرم ارائه می‌کند که برخی از آنها عبارت‌اند از:

– توانایی جذب کردن (نای، ۱۳۸٦)؛

– توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران (نای، ۱۳۸٤)؛

– توانایی کسب مطلوب از طریق جاذبه (نای، ۱۳۸۷)؛

– توانایی تعیین اولویت‌ها به گونه‌ای که مشروع به نظر رسیده یا دارای اعتبار معنوی باشد (همان)؛

– قدرت جذب، اقناع و شیفتگی (همان)؛

– یک نیروی فرهنگی ـ اقتصادی (همان)؛

– تغییر شکل قدرت از قدرت آمرانه به قدرت متقاعدکننده (نای، ۲۰۰٤)؛

– توانایی تأثیر بر دیگران به نحوی که خواستهٔ شما به خواستهٔ آنها تبدیل شود (نای، ۱۳۸۷).

– تعریف کامل قدرت نرم عبارت است از: توانایی تأثیرگذاری بر دیگران از طریق روش‌های مشارکتی، تعیین دستور کار، متقاعدسازی و جذب مثبت به منظور به دست آوردن نتایج مطلوب (نای، ۱۳۹۰).

از مجموع تعاریف بالا، چنین برمی‌آید که قدرت نرم، محصول و برآیند تصویرسازی مثبت، ارائهٔ چهرهٔ موجه از خود، کسب اعتبار بین‌المللی و نفوذ در افکار عمومی داخلی و خارجی، قدرت تأثیرگذاری غیرمستقیم توأم با رضایت بر دیگران، ارادهٔ دیگران را تابع ارادهٔ خویش ساختن و مؤلفه‌هایی از این سنخ است. به این ترتیب، در به‌کارگیری قدرت نرم

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

نتایجی به صورت تولید رضایت‌مندی، تولید اعتقاد، تولید اعتبار و تمکین به دست می‌آید (یوسفی، ۱۳۸۷: ۲۰۰).

روش پژوهش

روش پژوهش تحلیلی ـ توصیفی است که با استفاده از شیوهٔ کتابخانه‌ای و پرسشنامه، داده‌ها گردآوری شده است. برای این منظور تعداد ٤٠ نفر از اساتید، صاحب‌نظران و دانشجویان دکتری در رشته‌های جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای در دانشگاه‌های تهران در سال ۱۳۹٤ به‌صورت هدفمند انتخاب شدند؛ چراکه مفاهیم قدرت، قدرت ملی، قدرت نرم و امنیت ملی و نیز بررسی قدرت ملی، قدرت نرم و امنیت ملی کشورها از طرف جغرافیدانان سیاسی و ژئوپلیتیک، پژوهشگران و متخصصان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل مورد توجه است. در این تحقیق برای تعیین روایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات از روایی نمادی یا صوری استفاده شد. ابتدا پرسشنامه در اختیار اساتید و صاحب‌نظران قرار گرفت و در ادامه سعی شد که معنای اطلاعات به روشنی تعریف شود و هر اصطلاحی برای پاسخ‌دهندگان مفهومی واحد داشته باشد. در تنظیم پرسشنامه، شاخص‌های قدرت نرم در سه مؤلفهٔ فرهنگ، اقتصاد و سیاست، تأثیرگذاری هر کدام از این شاخص‌ها بر قدرت ملی و فرصت‌های ایجادشده از قدرت نرم به‌ویژه از حیث امنیت ملی متناسب با شرایط جمهوری اسلامی ایران احصا گردید و سپس از پاسخگویان میزان توافق برای هر کدام از آنها سؤال شد. برای افزایش اعتبار ابزار، اعضای شرکت‌کننده در مطالعه، نمایندهٔ گروه یا حوزهٔ دانش مورد نظر شدند، تا اعتبار محتوی تضمین شود. در این پژوهش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد آزمون قرار گرفته است.

جدول شمارهٔ (۱) نوع رشتهٔ تحصیلی پاسخگویان به پرسشنامه را نشان می‌دهد. بر این اساس ۲۲/۵ درصد شرکت‌کنندگان استادان رشتهٔ علوم سیاسی، ۲۲/۵ درصد استادان رشتهٔ جغرافیای سیاسی، ۱۰ درصد استادان روابط بین‌الملل، ۷/۵ درصد استادان مطالعات منطقه‌ای، ۱۵ درصد دانشجویان دکترای جغرافیای سیاسی، ۷/۵ درصد دانشجویان دکترای علوم سیاسی، ۵ درصد دانشجویان دکترای روابط بین‌الملل و ۱۰ درصد دانشجویان مقطع دکترای رشتهٔ مطالعات منطقه‌ای بودند.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

جدول ۱. توزیع فراوانی تخصص پاسخگویان

تخصّص‌ها	فراوانی	درصد
استادان علوم سیاسی	۹	۲۲/۵
استادان جغرافیای سیاسی	۹	۲۲/۵
استادان روابط بین‌الملل	٤	۱۰
استادان مطالعات منطقه‌ای	۳	۷/۵
دانشجویان دکترای جغرافیای سیاسی	٦	۱۵
دانشجویان دکترای علوم سیاسی	۳	۷/۵
دانشجویان دکترای روابط بین‌الملل	۲	۵
دانشجویان دکترای مطالعات منطقه‌ای	٤	۱۰
جمع	٤۰	۱۰۰

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامي
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

یافته‌های پژوهش

فرضیهٔ اول

اولویت شاخص‌های احصاشدهٔ مؤلفه‌های قدرت نرم (فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) از نظر پاسخگویان متفاوت است.

نتایج توصیفی احصای مؤلفه‌های فرهنگی قدرت نرم

همان‌طور که جدول شمارهٔ (۲) آمده، میانگین نمره اهمیت شاخص جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی در صحنه‌های بین‌المللی با کسب ٤/۳۵، موقعیّت فرهنگی به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزارساله ٤/۲۷، موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچر[1] از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای منطقه ۳/۸۵، موقعیّت ممتاز ژئوکالچر از لحاظ همگرایی و مرکزیت فرهنگی ـ مذهبی در منطقه ۳/۸۵ و کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای ۳/۳۲ به ترتیب از نظر مصاحبه‌شوندگان مهم‌ترین شاخص‌های قابل احصای قدرت نرم در بُعد فرهنگی تعیین شدند.

1. Geoculture

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

جدول ۲. توزیع میانگین نمره اهمیت شاخص‌های بُعد فرهنگی از نظر پاسخگویان

شاخص‌های بُعد فرهنگی	میانگین نمره اهمیت
جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی در صحنه‌های بین‌المللی	٤/٣٥
موقعیّت فرهنگی به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزارساله	٤/٢٧
موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچر از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای منطقه	٣/٨٥
موقعیّت ممتاز ژئوکالچر از لحاظ همگرایی و مرکزیّت فرهنگی ـ مذهبی در منطقه	٣/٨٥
کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای	٣/٣٢

نتایج توصیفی احصای مؤلفه‌های اقتصادی قدرت نرم

همان‌طور که در جدول شمارهٔ (۳) آمده، میانگین نمره اهمیت شاخص مشارکت در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی ٤، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور ۳/۷۷، مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص ۳/٦٥، کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه–گذاری در سایر کشورها با کسب ۳/٦٥، به ترتیب مهم‌ترین شاخص‌های قابل احصای قدرت نرم در بُعد اقتصادی از نظر مصاحبه‌شوندگان تعیین شدند.

جدول ۳. توزیع میانگین نمره اهمیت شاخص‌های بُعد اقتصادی از نظر پاسخگویان

شاخص‌های بُعد اقتصادی	میانگین نمره اهمیت
کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها	٣/٦٥
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور	٣/٧٧
مشارکت در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی	٤
مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص	٣/٦٥

نتایج توصیفی احصای مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم

برحسب جدول شمارهٔ (٤)، توزیع میانگین نمرهٔ اهمیت شاخص‌های بُعد سیاسی در قدرت نرم از نظر پاسخگویان بدین نحو است که شاخص وحدت و اعتماد ملی ٤/٥٢، انسجام سیاسی ـ اجتماعی ٤/٣٥، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال در

فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ٤/١٧، بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی ٤/١٥، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم با کسب ٤/٠٢، جذابیّت‌های ایدئولوژی ٣/٦٠ و برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌های بین‌المللی ٣/٦٠، مهم‌ترین شاخص‌های قابل احصای قدرت نرم در بُعد سیاسی از نظر پاسخ‌دهندگان تعیین شدند.

جدول ۴. توزیع میانگین نمره اهمیت شاخص‌های بُعد سیاسی از نظر پاسخگویان

شاخص‌های بُعد سیاسی	میانگین نمره اهمیت
سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم	٤/٠٢
جذابیّت‌های ایدئولوژی	٣/٦٠
ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	٤/١٧
برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌های بین‌المللی	٣/٦٠
انسجام سیاسی ـ اجتماعی	٤/٣٥
وحدت و اعتماد ملی	٤/٥٢
بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی	٤/١٥

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامي
فصلنامه علمی ـ پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

تحلیل استنباطی فرضیهٔ اوّل

اولویت شاخص‌های احصاشدهٔ مؤلفه‌های قدرت نرم (فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) از نظر پاسخگویان متفاوت است.

برای رتبه‌بندی شاخص‌های احصاشده از آزمون فریدمن استفاده شده است. برحسب جدول شمارهٔ (٥) در بین شاخص‌های احصا شده، شاخص وحدت و اعتماد ملی با ضریب ١١/٦٤ بالاترین رتبه و شاخص کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای با ضریب ٥/٢١ پایین‌ترین رتبه را در بین شاخص‌های احصاشده داراست. همچنین سطح معناداری آزمون فریدمن نشان می‌دهد که شاخص‌های قابل احصای قدرت نرم از تبیین‌کنندگی بالایی در قدرت نرم برخوردار است.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

جدول ۵. رتبه‌بندی شاخص‌های احصا شده با استفاده از آزمون فریدمن

شاخص‌ها	ضرایب
جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی در صحنه‌های بین‌المللی	۱۰/۲۵
موقعیّت فرهنگی به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزار ساله	۹/۹۳
موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچری از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای منطقه	۷/۹۳
موقعیّت ممتاز ژئوکالچری از لحاظ همگرایی و مرکزیّت فرهنگی ـ مذهبی در منطقه	۷/۷۶
کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای	۵/۲۱
کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها	۶/۸۳
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور	۷/۶۳
مشارکت در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی	۸/۸۰
مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص	۷
سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم	۹
جذابیّت‌های ایدئولوژی	۷/۱۱
ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۹/۸۵
برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌های بین‌المللی	۶/۷۱
انسجام سیاسی ـ اجتماعی	۱۰/۸۴
وحدت و اعتماد ملی	۱۱/۶۴
بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی	۹/۴۸
Chi-Square=103.099 N= 40 df=15 Asymp. Sig.= .000	

فرضیهٔ دوّم

شاخص‌های قدرت نرم در نظام جمهوری اسلامی ایران از حیث اثرگذاری بر قدرت ملی متفاوت است.

نتایج توصیفی اثرگذاری مؤلفه‌های فرهنگی قدرت نرم بر قدرت ملی ایران

همان‌طور که جدول شمارهٔ (۶) نشان می‌دهد، میانگین نمرهٔ اثرگذاری هر کدام از شاخص‌های بُعد فرهنگی در قدرت ملی بدین نحو است که شاخص موقعیّت فرهنگی ایران به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزارساله ۳/۹۲، جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

دانشجویان و دانشمندان علمی ایران در صحنه‌های بین‌المللی ۳/٦٥، موقعیّت ممتاز ژئوکالچر ایران از لحاظ مرکزیت فرهنگی ـ مذهبی (شیعه) در منطقهٔ خاورمیانه ۳/٦٥، موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچر ایران از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز ۳/٥٧ و کسب افتخارات ورزشی ورزشکاران ایرانی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای با کسب ۳/۱۲، به ترتیب از نظر مصاحبه‌شوندگان در اثرگذاری بر قدرت ملی نقش دارند.

جدول ۶. میانگین اثرگذاری هرکدام از شاخص‌های بُعد فرهنگی در قدرت ملی

شاخص های بُعد فرهنگی	میانگین اثرگذاری
جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی ایران در صحنه‌های بین‌المللی	۳/٦٥
موقعیّت فرهنگی ایران به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزارساله	۳/۹۲
موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچر ایران از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز	۳/٥٧
موقعیّت ممتاز ژئوکالچر ایران از لحاظ مرکزیّت فرهنگی ـ مذهبی (شیعه) در منطقه خاورمیانه	۳/٦٥
کسب افتخارات ورزشی ورزشکاران ایرانی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای	۳/۱۲

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی ـ پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

نتایج توصیفی اثرگذاری مؤلفه‌های اقتصادی قدرت نرم بر قدرت‌ملی ایران

همان‌طور که در جدول شمارهٔ (۷) آمده است، میانگین نمرهٔ اثرگذاری شاخص‌های بُعد اقتصادی در قدرت ملی به این نحو است که شاخص مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص ۳/٤۲، کمک‌های اقتصادی و مالی ایران به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها با کسب ۳/٤۰، مشارکت ایران در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی ۳/۲۲ و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور ۳/۱۲، به ترتیب از نظر مصاحبه‌شوندگان در اثرگذاری بر قدرت ملی ایران نقش دارند.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

جدول ۷. میانگین اثرگذاری هرکدام از شاخص‌های بُعد اقتصادی در قدرت ملی

شاخص‌های بُعد اقتصادی	میانگین اثرگذاری
کمک‌های اقتصادی و مالی ایران به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها	۳/٤۰
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور	۳/۱۲
مشارکت ایران در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی (اوپک، اکو و نظایر آن)	۳/۲۲
مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص (موقعیّت ژئواکونومیک ایران در بهره‌مندی از ذخایر عظیم انرژی و قرار گرفتن بین دو منطقهٔ عمدهٔ انرژی جهان یعنی خلیج‌فارس و دریای خزر)	۳/٤۲

نتایج توصیفی اثرگذاری مؤلفه‌های سیاسی قدرت نرم بر قدرت ملی ایران

همان‌طور که جدول شمارهٔ (۸) نشان می‌دهد، میانگین نمرهٔ اثرگذاری هر کدام از شاخص‌های بُعد سیاسی در قدرت ملی بدین نحو است که شاخص وحدت و اعتماد ملی ٤/۱۲، انسجام سیاسی ـ اجتماعی ٤/۰۲، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعال ایران در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ۳/٦۲، جذابیت‌های ایدئولوژی ۳/۵۰، برگزاری و مشارکت ایران در کنفرانس‌های بین‌المللی ۳/٤۰، بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی ۳/۳۵ و سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم با کسب ۳/۱۵، به ترتیب شاخص‌هایی هستند که از نظر مصاحبه‌شوندگان در اثرگذاری بر قدرت ملی نقش دارند.

جدول ۸. میانگین اثرگذاری هر کدام از شاخص‌های بُعد سیاسی در قدرت ملی

شاخص‌های بُعد سیاسی	میانگین اثرگذاری
سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم	۳/۱۵
جذابیّت‌های ایدئولوژی (آرمان عدالت‌خواهی، استقلال‌خواهی، استکبارستیزی، حمایت از مظلومان و...)	۳/۵۰
ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال ایران در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۳/٦۲
برگزاری و مشارکت ایران در کنفرانس‌های بین‌المللی (سازمان کنفرانس اسلامی، جنبش عدم‌تعهّد و غیره)	۳/٤۰
انسجام سیاسی ـ اجتماعی	٤/۰۲
وحدت و اعتماد ملی	٤/۱۲
بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی	۳/۳۵

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

تحلیل استنباطی فرضیهٔ دوّم

شاخص‌های قدرت نرم در نظام جمهوری اسلامی ایران از حیث اثرگذاری بر قدرت ملی متفاوت است.

برای رتبه‌بندی اثرگذاری هر کدام از شاخص‌های قدرت نرم بر قدرت ملّی جمهوری اسلامی از آزمون فریدمن استفاده شده است. برحسب جدول شمارهٔ (۹) در بین شاخص‌های قدرت نرم، شاخص وحدت و اعتماد ملی با ضریب ۱۱/۲۵ بالاترین رتبه و کسب افتخارات ورزشی ورزشکاران ایرانی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای با ضریب ٦/٤۳ پایین‌ترین رتبه را در بین شاخص‌ها داراست. همچنین سطح معناداری (۰۰۰.) آزمون فریدمن نشان می‌دهد شاخص‌های قدرت نرم از اثرگذاری بالایی در قدرت ملی جمهوری اسلامی برخوردارند.

جدول ۹. نتایج آزمون فریدمن برای اولویّت‌بندی اثرگذاری هر یک از شاخص‌های قدرت نرم بر قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران

شاخص‌ها	ضرایب
جنبش نرم‌افزاری و موفقیّت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی در صحنه‌های بین‌المللی	۸/۹۰
موقعیّت فرهنگی به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزار ساله	۱۰/٥٦
موقعیّت ویژهٔ ژئوکالچری از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای منطقه	۸/٥٤
موقعیّت ممتاز ژئوکالچری از لحاظ همگرایی و مرکزیّت فرهنگی ـ مذهبی در منطقه	۸/۸۰
کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای	٦/٤۳
کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها	۷/٥۹
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور	٦/۸۸
مشارکت در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی	۷/٥۳
مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص	۹/۲۸
سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم	٦/۸۳
جذابیّت‌های ایدئولوژی	۸/۲٤
ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	۹/۰٥
برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌های بین‌المللی	۷/۷۰
انسجام سیاسی ـ اجتماعی	۱۰/۸٤
وحدت و اعتماد ملی	۱۱/۲٥
بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی	۷/٦۱
Chi-Square=103.099 N= 40 df=15 Asymp. Sig.= .000	

فصلنامه علمی ـ پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

فرضیه سوم

از نظر پاسخ‌دهندگان فرصت‌هایی که قدرت نرم در افزایش قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران ایجاد کرده متفاوت است.

بر حسب جدول شمارهٔ (۱۰)، از نظر مصاحبه‌شوندگان، صدور انقلاب اسلامی و شکل‌گیری جنبش‌های سیاسی ـ اجتماعی در خاورمیانه و سایر نقاط جهان و بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی بالاترین نمره (۳/۷۷) و ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی با بهره‌برداری از موقعیّت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی[1] و ژئوکالچری در بین فرصت‌های ایجادشده کمترین نمره (۳/۱۵) را در افزایش قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته است.

جدول ۱۰. میانگین نمرهٔ پاسخگویان به فرصت‌ها

فرصت‌هایی ایجاد شده با قدرت نرم	میانگین نمره
تحکیم و ارتقای امنیت ملی	۳/۶۷
صدور انقلاب اسلامی و شکل‌گیری جنبش‌های سیاسی ـ اجتماعی در خاورمیانه و سایر نقاط جهان و بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی	۳/۷۷
افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی ایران در منطقه و جهان	۳/۳۳
ارائه تصویر مثبت از انقلاب اسلامی در ذهن ملت‌های دیگر	۳/۶۰
بازتولید اندیشهٔ مقاومت به ویژه در بین ملت‌های منطقه	۳/۲۷
برقراری وفاق، اقتدار و ارتقای ضریب امنیت ملی از طریق مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف (انتخابات، راهپیمایی و...)	۳/۳۵
افزایش قدرت ملی و ارتقای امنیت ملی از طریق دیپلماسی عمومی	۳/۷۲
ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی با بهره برداری از موقعیّت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری	۳/۱۵

تحلیل استنباطی فرضیهٔ سوم

از نظر پاسخ‌دهندگان فرصت‌هایی که قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران ایجاد کرده متفاوت است.

برای تعیین میزان تفاوت فرصت‌هایی که قدرت نرم در افزایش قدرت ملی جمهوری

1. Geoeconomic

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

اسلامی ایران، از نظر پاسخگویان ایجاد کرده، از آزمون فریدمن استفاده شده است تا مشخص شود کدام‌یک از فرصت‌های ایجادشده به وسیله قدرت نرم برای تقویت قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران بیش از بقیه بوده است.

بر حسب جدول شمارهٔ (۱۱) در بین فرصت‌های ایجادشدهٔ قدرت نرم، شکل‌گیری جنبش‌های سیاسی ـ اجتماعی در خاورمیانه و سایر نقاط جهان و بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی با ضریب ٤/٧٢ بالاترین رتبه و ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی با بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری با ضریب ٣/٢٤ پایین‌ترین رتبه را در بین فرصت‌ها داراست. همچنین سطح معناداری (.٠٠٠) آزمون فریدمن نشان می‌دهد فرصت‌های قدرت نرم در افزایش قدرت ملی جمهوری اسلامی متفاوت است.

جدول ۱۱. تعیین تفاوت فرصت‌های ایجادشده با قدرت نرم در کشور ایران

فرصت‌های ایجادشده با قدرت نرم	ضریب
تحکیم و ارتقای امنیت ملی	٤/٣٢
شکل‌گیری جنبش‌های سیاسی ـ اجتماعی در خاورمیانه و سایر نقاط جهان و بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی	٤/٧٢
افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی ایران در منطقه و جهان	٣/٥٦
ارائه تصویر مثبت از انقلاب اسلامی در ذهن ملت‌های دیگر	٤/٣١
بازتولید اندیشه مقاومت به ویژه در بین ملت‌های منطقه	٣/٤١
برقراری وفاق، اقتدار و ارتقای ضریب امنیت ملی از طریق مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف (انتخابات، راهپیمایی و غیره)	٤/١٨
افزایش قدرت ملی و ارتقای امنیت ملی از طریق دیپلماسی عمومی	٤/٥٨
ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی با بهره‌برداری از موقعیّت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری	٣/٢٤
Chi-Square=69.636 N= 40 df=15 Asymp. Sig.= .000	

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی ـ پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

بحث و نتیجه‌گیری

قدرت، توانایی یک بازیگر در استفاده از منابع و امکانات جهت تأثیرگذاری بر رویدادهای بین‌المللی به نفع خود است. کشورها برای حفظ موجودیت و امنیت خود و نیز مقابله با تهدیدات خارجی ناگزیرند، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را جهت افزایش توانمندی و قدرت ملی خود به‌کار گیرند. شرایط جدید نظام بین‌الملل باعث شده است که مؤلفه‌های جدیدی در ساختارهای رسمی بین‌الملل نقش‌آفرینی کنند و کشورها برای تأمین منافع ملی خود ابزارهای جدیدی را به‌کار گیرند، که مهم‌ترین آنها را می‌توان بهره‌گیری از قدرت نرم دانست.

در این پژوهش برای شناسایی شاخص‌های قدرت نرم نظرات پاسخگویان در رشته‌های مختلف جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای احصا و تعداد ۱۶ شاخص اساسی برای قدرت نرم تعیین شد که به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: در بُعد فرهنگی جنبش نرم‌افزاری و موفقیت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی در صحنه‌های بین‌المللی، موقعیّت فرهنگی به لحاظ تاریخ و تمدن کهن و چندین هزارساله، موقعیت ویژهٔ ژئوکالچری از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای منطقه، موقعیت ممتاز ژئوکالچری از لحاظ همگرایی و مرکزیّت فرهنگی ـ مذهبی در منطقه و کسب افتخارات ورزشی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای. در بُعد اقتصادی مشارکت در ایجاد و عضویت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور، مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص، کمک‌های اقتصادی و مالی به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه‌گذاری در سایر کشورها. در پایان در بُعد سیاسی، شاخص وحدت و اعتماد ملی، انسجام سیاسی ـ اجتماعی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعال در سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم، جذابیت‌های ایدئولوژیکی، برگزاری و مشارکت در کنفرانس‌های بین‌المللی.

در بررسی میزان اثرگذاری هر کدام از شاخص‌ها بر قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران، معلوم شد که شاخص‌های مؤثر به ترتیب و نقش آنها در قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران عبارت‌اند از: در بُعد فرهنگی، موقعیت فرهنگی ایران به لحاظ تاریخ و تمدّن کهن و چندین هزارساله، جنبش نرم‌افزاری و موفقیت‌های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان علمی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

ایران در صحنه‌های بین‌المللی، موقعیت ممتاز ژئوکالچری ایران از لحاظ مرکزیت فرهنگی ـ مذهبی (شیعه) در منطقهٔ خاورمیانه، موقعیت ویژهٔ ژئوکالچری ایران از نظر اشتراک و پیوندهای زبانی با کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز و کسب افتخارات ورزشی ورزشکاران ایرانی و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه‌ای. در بُعد اقتصادی، مزیّت نسبی در تولید و توزیع یک کالای خاص (موقعیّت ژئواکونومیکی ایران در بهره‌مندی از ذخایر عظیم انرژی و قرار گرفتن بین دو منطقهٔ عمدهٔ انرژی جهان یعنی خلیج‌فارس و دریای خزر)، کمک‌های اقتصادی و مالی ایران به کشورهای نیازمند و در حال توسعه و سرمایه–گذاری در سایر کشورها، مشارکت ایران در ایجاد و عضویّت نهادهای تجاری و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی (اوپک، اکو و نظایر آن)، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور. در بُعد سیاسی، وحدت و اعتماد ملی، انسجام سیاسی ـ اجتماعی، ارتباطات دیپلماتیک مطلوب و گسترده و حضور فعّال ایران در سیاست‌های منطقه‌ای و بین–المللی، جذابیّت‌های ایدئولوژیکی (آرمان عدالت‌خواهی، استقلال‌خواهی، استکبارستیزی، حمایت از مظلومان و غیره)، برگزاری و مشارکت ایران در کنفرانس‌های بین‌المللی (سازمان کنفرانس اسلامی، جنبش عدم تعهد و غیره)، بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی، سیاست‌های مثبت مهاجرتی و جذب توریسم.

فرصت‌های ایجادشده از قدرت نرم در ایران از نگاه پاسخگویان به‌ترتیب اولویت عبارت‌اند از: شکل–گیری جنبش‌های سیاسی ـ اجتماعی در خاورمیانه و سایر نقاط جهان و بسط منافع ملی در سطح بین‌المللی، افزایش قدرت ملی و ارتقای امنیت ملی از طریق دیپلماسی عمومی، تحکیم و ارتقای امنیت ملی، ارائه تصویر مثبت از انقلاب اسلامی در ذهن ملت‌های دیگر، برقراری وفاق، اقتدار و ارتقای ضریب امنیت ملی از طریق مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف (انتخابات، راهپیمایی و...)، افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی ایران در منطقه و جهان، بازتولید اندیشه مقاومت به ویژه در بین ملت‌های منطقه و ایفای نقش تعیین‌کننده در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی با بهره‌برداری از موقعیت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری.

سرانجام، پس از احصای شاخص‌های قدرت نرم و میزان اثرگذاری هر کدام از این شاخص‌ها در قدرت ملی، مشخص شد که فرصت‌های ایجادشده از قدرت نرم با افزایش قدرت ملی باعث تحکیم و ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران شده و بر این اساس و با تصویرسازی‌های مثبت شرایط ایفای نقش تعیین‌کنندهٔ ایران در معادلات منطقه‌ای و بین‌المللی

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی ـ پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

با بهره‌برداری از موقعیّت ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچری را فراهم کرده است.

با توجه به این پژوهش پیشنهاد می‌شود، جمهوری اسلامی ایران از طریق بکارگیری راهبردهایی در نگاه اول در بهبود وجهۀ عمومی کشور و در هدفی اساسی‌تر برای پیشبرد اهداف سیاست خارجی و امنیت خود بهره گیرد. این راهبردها و راهکارهای آن عبارت‌اند از: ۱. تقویت دیپلماسی عمومی از طریق توسعۀ توریسم، بورس و تبادلات دانشگاهی، تأکید بر فرهنگ و ارزش‌های ملی، تقویت سَمَن‌ها و اینترنت و تصویرسازی؛ ۲. تقویت قدرت سیاسی و فرهنگی از طریق تحکیم وحدت بین اقوام و مذاهب گوناگون در راستای وحدت ملی، بسترسازی برای حاکمیت فرهنگی، حضور افکار عمومی در تصمیم‌سازی‌های سیاست خارجی، افزایش مشروعیت نظام از طریق مشارکت حداکثری مردم، همگرایی منطقه‌ای و تکیه بر قدرت نفت و گاز؛ ۳. تصویرسازی مثبت از کشور در افکار عمومی جهان از طریق تعامل فرهنگی، اقتصادی و دینی وسیع با کشورهای منطقه، طرح و ترویج ایدۀ گفت‌وگوی مذاهب، فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، التزام عملی به رعایت معاهدات و پیمان‌های بین‌المللی، تشنّج‌زدایی و پیشبرد صلح و امنیت در سطح منطقه و جهان.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

منابع و مآخذ:

۱. افتخاری، اصغر (۱۳۸۷). کالبدشکافی تهدید. تهران: انتشارات دوره عالی جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

۲. التیامی‌نیا، رضا و تقوائی‌نیا، علی (پاییز ۱۳۹۵). «تبیین نقش و جایگاه قدرت نرم در تحقق اهداف سیاست داخلی و خارجی». فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام. شماره سوم، صص ۱۹۶ ـ ۱۶۷.

۳. انعامی‌علمداری، سهراب (۱۳۸۷). «تهدیدات نرم الگوی تقابل استراتژیک ایالات متحده در برابر ایران». فصلنامه تخصّصی نامه دولت اسلامی. مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری. شماره ۲۷ ـ ۲۶.

٤. ترابی، طاهره (۱۳۸۹). «رهیافت‌های متعارض جنگ نرم در کنش راهبردی قدرت‌های بزرگ».فصلنامهٔ آفاق امنیت. سال سوم، شمارهٔ ۷.

۵. جاکوهالس، کالوی (۱۳۷۳). مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل. ترجمه بهرام مستقیمی. تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.

٦. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸٦). قدرت و منافع ملی (مبانی ـ مفاهیم و روش‌های سنجش). تهران: نشر انتخاب.

۷. حجازی، سیدحسین (۱۳۸۷). «ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در مقابله با تهدیدات نرم آمریکا». فصلنامهٔ تخصّصی نامه دولت اسلامی. مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری. شمارهٔ ۲۷ ـ ۲٦.

۸. سیف، الله‌مراد، افتخاری، اصغر؛ عزتی، مرتضی و رمضانی؛ محمدتقی (بهار ۱۳۹۲).«مفهوم شناسی قدرت نرم اقتصادی: توسعه نظریه قدرت نرم متعارف در حوزه اقتصاد». فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج. سال ۱٦، شماره ۵۸.

۹. زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۸). مقدّمه‌ای بر قدرت ملی: کارکردها، محاسبه و سنجش. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۱۰. گالبرایت، جان کنت (۱۳۷۱). آناتومی قدرت. ترجمه محبوبه مهاجر. تهران: انتشارات سروش.

۱۱. گروه مطالعات امنیتی (۱۳۸۷). تهدیدات قدرت ملی شاخص‌ها و ابعاد. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

۱۲. متقی، ابراهیم و رشاد، افسانه (۱۳۹۰). «نقش قدرت نرم در گسترش بیداری اسلامی خاورمیانه». فصلنامه راهبرد دفاعی. سال ۹، شمارهٔ ۳۳.

۱۳. معین، محمد (۱۳۸۷). فرهنگ فارسی. تهران: انتشارات ساحل.

۱٤. نای، جوزف (۱۳۸۹). آموزش عالی، فرهنگ عامه و قدرت نرم. ترجمه محسن روحانی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

۱۵. ـــــــــــ (۱۳۹۰). آینده قدرت. ترجمه سیدرضا مراد صحرایی. تهران: حروفیه.

۱٦. ـــــــــــ (۱۳۸۷). رهبری و قدرت هوشمند. ترجمه محمودرضا گلشن‌پژوه و الهام شوشتری‌زاده.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]

تهران: ابرار معاصر.
۱۷. ـــــــــــ (۱۳۸۷). قدرت نرم، ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل. ترجمه محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری. تهران: دانشگاه امام صادق (ع). چاپ دوم.
۱۸. ـــــــــــ (۱۳۸۷). قدرت نرم در عصر اطلاعات: از واقع‌گرایی تا جهانی‌شدن. ترجمه سعید میرترابی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۹. ـــــــــــ (۱۳۸٤). مزایای قدرت نرم، همشهری دیپلماتیک، ۰۵/۰٤/۱۳۸٤.
۲۰. ـــــــــــ (پاییز ۱۳۸٦). «منافع قدرت نرم». ترجمه ناصر بلیغ. فصلنامه مطالعات بسیج. شماره ۳٦.
۲۱. یوسفی، جعفر (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی قدرت نرم در گفتمان اسلامی و لیبرال دموکراسی، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع) و پژوهشکده مطالعات راهبردی بسیج.
۲۲. ـــــــــــ (۱۳۸۷ ـ ۱۳۸۱). قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی فلسطین). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).

23. B. Gill & Y. Huang (2006). "Sources and Limits of Chinese Soft Power". Survival. Vol. 48, No. 2.
2. Cowie, Anthony (1989). Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford: Oxford University Press.
3. J. S. Nye (2202). "Limits of American Power". Political Science Quarterly. Vol. 117, No. 4.
4. ——— (2204). Soft Power: The Means to Success in Politics. New York: Public Affairs.
6. Spykman, Nicholas, J. (1942). Americans Strategy in World Politics. N.y: Harcourt.
8. Zhang, Yazhi (2001). On the Disintegration of the Soviet Union, From the Perspective of Soft Power in Culture. http//dlb.ut.ac.ir/Idl1.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۰۸۰۲۰۶

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

افضلی، رسول؛ ذکی، یاشار؛ دشتی، محمدحسین (۱۳۹۷)، «مؤلفه‌های قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران و ظرفیت های آن در عرصه بین الملل از دید کارشناسان» *فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، س۸ ش۲، تابستان ۹۷، صص ۱٤۲-۱۲۱.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-13]